EMBARGO 27-10-1979. 15.00 uur

Rede Jan C. Terlouw (fractievoorzitter) voof de Algernene Ledenvergadering van Democraten'66. 27 oktober 1979 in de Veemarkthallen/Maresca te Utrecht.

Pas twee weken geleden hebben we ons door de saaiste algemene en politieke beschouwlngen sinds jaren geworsteld. Ik neem aan dat u allen hier, politiek geinteresseerd.tot op het bot, geen krant hebt overgeslagen, geen televisie of radlo-uitzending hebt gemist, en dus precles weet wat er allemaal niet is gebeurd. Zoals gebrulkelijk controleerde het CDA de show, de VVD aangelijnd meevoerend, soms wat blaffend, nooit gevaarlijk. Het kabinet keek drie dagen en nachten lang zeer bedrukt. Dat kon niet zijn uit angst voor een crisis, want die dreigde geen ogenblik. Misschien zaten ze somber te overpeinzen dat het nog anderhalf jaar is tot voorjaar '81.

Ik wilde het verslag over deze opwindende dagen summier houden. U weet het zotussen wel. Er is zeer vreemd, ja beschamend, omgesprongen met de Hofstravoorstellen. Het is u bekend wat die beheizen. Het vorige kabinet heeft prof. Hofstra gevraagd rapport ult te brengen over zgn. inflatie- neutrale belastlnghefflng. Door de inflatie ontstaan namelljk grote onbillijkheden. Rente op spaargeld wordt soms voor meer dan 100% weg- belast, omdat er nlet wordt gecorrigeerd voor geldontwaarding. Om dezelfde reden teren bedrijven in op hun kapitaal.
En mensen met hoge inkomens kunnen slapend rijk worden door geld te lenen, te beieggen ln goederen die hun waarde behouden, of in waarde stijgen, en de te betalen rente aftrekbaar te maken voor de inkomsten- belasting.

Hofstra heeft voorstellen gedaan om de wijze van belastlngheffen te wijzigen. Voorstellen waar best iets op aan is te merken, maar die in
wezen rechtvaardig zijn. Het kabinet heeft in de miljoenennota meegedeeld die voorstellen ten principale niet uit te zullen voeren.

Waarom niet? Dat kon de minister van Financien niet uit de doeken doen, toen Maarten Engwirda met concrete tegenvoorstellen kwam. Hij was blljkbaar stomverbaasd dat de Kamer het er even over wilde hebben.

Kernpunt in de discussie is de elgen woning. Ook onze fractie vindt dat Je mensen die daarvoor een hypotheek hebben afgesloten niet zomaar de bodem uit hun financieringsplan kunt slaan. Engwirda heeft dan ook voorgesteld

- de hypotheekrente voor elgen huizen tot een hypotheek van 3 ton aftrek- baar te houden,
- dat bedrag in de toekomst nlet aan de inflatie aan te passen,
- boven de 3 ton alleen het reele deel aftrekbaar te houden,

dit alles gecombineerd met de invoerlng van het bekende D'66-plan voor financiering van woningen.
Ik spaar u verdere details.

Oe werkelijkheld van het debat was dat het CDA iets wilde doen aan de aftrekbaarheld van hypotheek op de elgen wonlng boven 4 ton, geindexeerd, dus ieder jaar bij te stellen naar boven en boven die 4 ton het reele deel van de rente nog aftrekbaar. Maar toen Andriessen even streng keek werd deze broodmagere motie direct gehoorzaam van tafel gehaald.

U zult mlsschlen zeggen moet je weer hakken op andere partljen, maar het was ook hoogst ergerlljk. Ook D'66 houdt best rekening met de gerecht- vaardigde belangen van mensen die hoge hypotheken hebben afgesloten voor hun eigen huis, maar je kunt ook overdrijven. Bovendien hadden de financiele specialisten van de CDA-fractie, van Rooyen en van Amelsfoort, eerst reuze flink gedaan, via de media, toen Lubbers en van Agt niet in de buurt waren. Toen het er op aan kwam ln de Kamer de rug te rechten voor de
volkomen gerechtvaardigde inflatieneutrale belastingheffing smolt hun flinkheid als een Urencomotie voor het rebus sic stantibus.

En de VVD-fractie? Soekes heeft minstens vijf maal gezegd dat hij pal stond voor de Hofstravoorstellen, Keja dreigde ult de Kamer te gaan als er één cent hypotheekrente niet meer aftrekbaar zou worden, al ging het om een kasteel van vijf miljoen, en toen wij de regering per motie vroegen om de Hofstravoorstellen ten principale wel ult te voeren, stemden ze met een smoes, om niet te zeggen een onwaarheid, tegen.

Ook de fractie van de PvdA stemde trouwens tegen. Ze hadden natuurlijk dat recht, want ze hadden nooit een andere indruk gegeven, maar het valt me wel tegen dat ze op dit punt een fundamentale rechtvaardlgheid laten wijken voor korte baanbelang.

Goed, dit moest me even van het hart, Ik hou er over op. In deze toespraak verder

geen woord over andere partijen. Zij voeren hun politiek, wij de onze, verschil moet er zijn. Ik wll vandaag over lets anders spreken, namelijk over de noodzaak om onze ldentiteit, onze wezensken- merken te bewaren ln deze periode van stormachtlge groel die ure doormaken.

Vóór lk dat doe vindt u wel goed dat ik een paar woorden zeg tegen de partijvoorzitter, die vandaag afscheld van ons neemt. Ik doe mijn best het kort te houden, omdat lk de nieuwe voorzitter die we gaan klezen nlet te veel voor de voeten wil lopen. Ik stel me voor dat ook hlj het een en ander kwijt wll aan zijn voorganger.

Professor meester Jan Glastra van Loon. Ik bedoel: Jan. We hebben samen heel wat meegemaakt. Toen je conflict met de minister van Justltie van Agt ln een fase was gekomen dat een kabinetscrisis vlak voor de deur stond, toen we veertien dagen samen, en met de andere lede van de toen-

malige fractie, hadden gevochten tegen de man die men later 'van beton' is gaan noemen, toen zei je 'lk vind het staatsrechtelijk zuiverder dat jullie als fractie een politieke beslissing nemen zonder mij. Ik zie je pas weer als jullie standpunt vaststaat.'

En toen we later op de dag weer samen kwamen, zei je 'Voordat je me zegt welk standpunt de fractie inneemt wil ik je mededelen dat lk heb besloten mijn ontslag te nemen, want lk wil nlet dat er - niet door mij, maar om mij - een eind komt aan dit progressleve kabinet.' En ik zei:
'We hebben geweten dat je dit besluit zou nemen. Ons beraad is er over gegaan of we zouden proberen je tegen te houden. We hebben besloten dat nlet te doen, want we weten dat het je gaat om de zaak, nlet om jezelf.

Onze jarenlange, intensleve samenwerklng daarna, is door jou altljd vanult die opvatting gevoerd. Ik durf te zeggen dat ik er al die jaren Jan van Loon nooit op heb betrapt in zijn politiek handelen aan zichzelf te denken. Het belang van D'66 en van de politiek in Nederland, dat heeft bij hem altljd voorop gestaan.

Ik neem aan dat anderen zullen belichten hoe jij de partij weer op de been hebt geholpen. Niet alleen, wel als eerste die nlet alleen geloofde en hoopte, maar die programma's begon te schrljven, die ln de trein stapte om in uithoeken van het land kleine handjesvol getrouwen voor en door dat programma te interesseren en te

inspireren.

Ik denk dat een politieke partij nooit echt succesvol kan zijn als partijvoorzltter en fractievoorzitter nlet op één lijn zitten, zowel politiek als persoonlijk. Wij hebben noolt problemen gehad die de moeite van het vermelden waard zijn, vooral omdat jij de onvolprezen eigenschap hebt dat je je eigen standpunt kunt relativeren, zelfs als je gelijk hebt. Ik dank je, namens de fractie, voor je belangrijke inbreng blj de fractievergaderingen. Ik dank je persoonlijk voor de constructieve en stimulerende samenwerking, en voor je vrlendschap.

D'66 maakt een succesperiode door als nooit eerder vertoond in de partij. Bij de Europese verkiezingen scoorden we hoger dan ooit te voren, maar de 9% lijken al weer lang achterhaald, als we enige waarde mogen hechten aan oplnlepellingen.

Succes houdt een gevaar in. le kunt er dronken van worden, je kunt er kritiekloos van worden. Je kunt er door worden meegesleept op zo‘n manier dat je nlet meer in de gaten houdt wat je koers is.

Ik spreek over een gevaar, niet over iets wat aan de gang is. Nog steeds koerst D'66 in een progressieve richting. Ik houd het er op dat mensen zich tot ons keren juist om die progressleve richting. Maar het kan nuttig zijn nog eens even na te gaan wat onze overtuiging is, waaraan onze bezieling wordt ontleend.

Links, rechts, zelfs progressief, conservatief, het dreigen woorden te worden met een onduidelijk of dubbelzinnige betekenis. Woorden bedoeld om 'in te delen', niet om wezenlijke inhoud aan te geven. Waar het werkelijk om gaat is het verschil tussen belangenbehartiging en opkomen voor het algemeen belang. Een gewogen algemeen belang, waarbij meer rekenlng wordt gehouden met wie het het meeste nodig hebben, niet is het wie het hardst kunnen roepen. Vooruitstrevend in polltieke zin is niet alleen maar 'willen veranderen'. Ik zou vooruitstrevendheid of progresslviteit zo willen definieren: je bent progresslef in politieke zln als je streeft naar veranderingen in de structuur van de samenlevlng waardoor de graad van zelfzucht kleiner wordt.

Volgens deze definitie is progressiviteit lets anders ’dan belangenbehartiging, zelfs belangenbehartlging van een zwakke groep. De strijd om hoger loon kan heel gerechtvaardlgd zijn, hij kan ook kortzichtig zijn. De strijd om behoud van een bepaalde vorm van onderwijs kan juist zijn, hij

kan ook morden ingegeven door enge belangenbehartiging, Een zwak bedrljf of een hele bedrijfstak in stand willen houden met overheidsgeld kan noodzakelijk zijn, bijvoorbeeld ter wille van de werkgelegenheid in een noodlijdende regio, zo'n op zichzelf begrljpelijk verlangen kan ook berusten op schijnprogressiviteit.

Dit soort overwegingen trekt nieuwe kiezers naar ons toe, denk ik. Mensen die weigeren te geloven dat iedere daad goed en vernleuwend ls als Je er een bepaald etiket op zet. Mensen die menen dat de vraag of iemand hoort blj een zwakke of een sterke groep niet uitsluitend kan worden bepaald door de hoogte van het inkomen.

Maar ik wil die mensen waarschuwen. Wie D'66 stemt, stemt niet voor zijn eigen belang, tenzij hlj/zlj hoort bij een groep die wel praten maar geen versterker heeft,die wil kijken maar niet blj het lichtknopje kan. Hij stemt voor een andere structuur, waarin zwakken beter tot hun recht komen, en sterkeren dus minder.

Veranderen naar een lagere graad van eigenbelang. Daar kan een beleids-programma aan worden getoetst. Voor een onderdeel als inkomensherverdeling is dat betrekkelijk eenvoudig: verkleining van de verschillen is de aangewezen richting. Voor onze verhouding tot ontwikkellnqslanden is het betrekkelijk eenvoudig: wat zijn wij blj hen vergeleken onvoorstelbaar rljk. Als het gaat om verhoging van de eigen bijdrage in zlektekosten is het betrekkelijk eenvoudig: waarom zouden juist zij die al de pech hebben om ziek te zijn ook nog eens op moeten draaien voor de steeds hoger wordende kosten van medische apparaat?

Moeilijker wordt het om bijvoorbeeld te toetsen het vraagstuk van de al of nlet modernisering van kernwapens In Europa. Is zo'n modernisering een veranderlng In de rlchting van een lagere graad van zelfzucht? Of van zelfbehoud?

Ik kan daar in deze fase van de discussle geen concreet antwoord op geven. Maar zo'n toetsing draagt mel bouwstenen aan voor een beslissing.

Hij roept ons in herinnering dat. Ook de burgers van het Oostblok in de eerste plaats mensen zijn, met dezelfde gevoelens van angst en onzekerheid als wij kennen; sterkere gevoelens wellicht, omdat zij leven onder een knellende doctrlne. Zo'n toetsing leert ons dat nlet alleen onze veiligheld ln het geding mag zijn; het gaat ook om de vermenselijking of ontmenselijking van de mondiale samenleving. Ik wil nlet uitsluiten dat wij tot een of andere vorm van modernisering moeten overgaan, maar het zal nooit mogen op grond

van louter mililtaire argumenten. Stappen ln de bewapeningswedloop zijn bepaald geen in het oog springend voorbeeld van veranderingen in de rlchting van een lagere graad van zelfzucht.

Ik vind het progresslef om mensen met een uniek artistiek talent de kans te bieden dat talent te ontplooien. Ik vind het ook progresslef om mensen met een unlek wetenschappelijk talent de kans te geven met dat talent in een beschermde omgeving wetenschap te beoefenen, ten bate van de samenleving. In het eerste geval zijn andere progressleven ook voor, en er wordt een BKR, beeldende kunstenaarsregeling, ontworpen. In het tweede geval spreken andere zlch progresslef noemenden over 'elitalr' en ze verheffen de nivellering tot een geloofsartikel.

Men spreekt graag van de verrechtsing van D'66. Op het vorige congres heb ik al gezegd dat men daar maar één argument voor heefts onze welgering ingedeeld te worden als zljstroom bij een van de bestaande hoofdstromen.
Dat we daaraan gelijk hebben blijkt uit de geweldige groel die we doormaken

Meer en meer mensen kiezen voor het uitgangspunt van de vrije, individuele, verantwoordelijke mens, die zijn vrijheid en verantwoordelijkheid gebruikt om te kiezen voor solidariteit met degenen die zwakker zijn dan hij zelf. Zwak, nlet alleen in financieel opzicht.
Het gaat ook om hen die ln onze geautomatiseerde, technologische staat tegen de muur vliegen, die dreigen te stikken,
het gaat om hen die, van de wieg tot het graf verzorgd, vereenzamen in propere eensgezinswoningen,
het gaat om hen die verstoken blijven van de informatie die ze nodig hebben,
het gaat om hen die een subsidie nodig hebben en hopeloos verdwalen ln de doolhoven van de bureaucratie,
het gaat om iedereen die zich niet thuis voelt in een supergereglementeerde

maatschappij, waarin hij wordt beschouwd als lastpak, omdat hij nlet houdt van legergrijs en van koude kip ln cellofaan.

Wie voor D'66 kiest, kiest voor gedurfde veranderingen in de richting van vermenselijking van de samenleving.

Daarom heeft Elida Wessel bij de begrotingsbehandeling van het onderwerp politie tegen heftige verwijten van vele kanten in er voor geplelt het nu eens anders te doeni nlet steeds méér polltie, maar het geld gebrulken voor een andere benadering van de openbare orde, kwalitatieve versterking van de politie.

Daarom vraagt D'66 altijd weer aandacht voor de maatschappelijke aanvaard- baarheld van technologische ontwikkelingen.

Daarom is voor ons technologische vernieuwing nlet alleen nieuwe produkten en nleuwe machines, maar ook humanisering van de arbeid, andere vormen van onderwijs, andere perioden van onderwlljs, het hele leven door.

Daarom willen we dat de Brede Maatschappelijke Dlscussle (BIID) over kern-

energie geen lege huls wordt, een vrijblijvend aanleuteren tegen officials, of een uitzichtloos geredeneer van deskundige met vaststaande mening A tegen deskundige met vaststaande mening B. Daarom wil ik hier graag voorstellen dat die BMD uitloopt ln een consultatief referendum, een referendum waarin de totale bevolking, gehoord de discussie, Regering en parlement mag adviseren.

Steeds meer mensen kiezen voor D'66. Hartelijk welkom, en ik wou even vastleggen: jullie verrechtsen de partij nlet, jullie kiezen voor een partij die er is, niet om jullie eigenbelang te dienen, maar om mee te werken aan een samenleving waarin de structuur verandert rlchting algemeen belang. Jullie versterken die stroming, dat ideaal, jullie zullen helpen die doelstelling vorm te geven. Ik verheug me er bovenmate over dat steeds meer Nederlanders dat blijkbaar zo zien, dat blijkbaar zo willen.

De welvaartsstaat, de verzorgingsstaat, heeft de voorwaarden geschapen voor de mensen om individuen te kunnen zijn, om vrij te kunnen zijn. Er is meer vrije tijd dan vroeger om zelf te kunnen lnvullen. Er ls roeer be- wegingsvrijheld dan vroeger, door auto en openbaar vervoer. Voor miljoenen landgenoten zijn vreemde volken, cuituren, landen, dichterbij gekomen, omdat ze er roet vakantie heen kunnen gaan.

En toch spreekt roen van de grote matheld. Toch bespeur je weinig elan, weinig motivatie om de nieuwe mogelijkheden zo In te vullen dat het leven zinvoller wordt. Is men er over teleurgesteld dat door de bouw van scholen de gevangenlssen nietikonden worden afgebrokenj
dat de hoge belastingen, waarroee welvaartsverhoging gepaard gaat, worden ontdoken en dat sociale wetten worden misbrulkt, dat mildere straffen niet leiden tot minder misdrijven, dat democratisering te weinig wordt gewaardeerd?

De grote matheid bewljst dat materiele welvaart nooit meer kan zijn dan randvoorwaarde yoor tevredenheid, voor motivatie. Noodzakelijke rand- voorwaarde, nlet voldoende. Wezenlijker is een zlnvolle levensvulling. Iets tot stand brengen. Iets verbeteren.

Je kunt je afvragen of het zoeken naar wegen in die richting niet een taak is voor de kerk, of het humanisme of een andere levensbeschouwelijke beweging. Heeft de polltiek daar wel iets mee te maken? Ik denk dat de politiek daar alles mee te maken heeft.

Tot nu toe heeft de politiek het altijd tot zijn eerste (in de ogen van sommigen bijna uitsluitende) taak gerekend om er voorwaarden voor te scheppen dat zoveel mogelijk geproduceerd kon worden, en dat het geproduceerde op deze of gene manier werd verdeeld. Men noemt dat hét soclaal/ economlsch beleid en het zal u wel eens zijn opgevallen dat politieke strijd bijna altijd gaat over sociaal/economlsche vraagstukken. Wil je op dat gebied veel overheldsingrijpen dan ben je links,wil je welnig overheldsingrijpen dan ben je rechts.

Allemaal voor de welvaart en de verdeling er van. De verzorgingsstaat.
En wat blijkt? Matheid, Défaitisme. Moedeloosheid. Wetenschap, technologie, politieke priorlteiten, alles is in dienst gesteld van welvaartsverhoging, van materiële produktie. Met groot succes. Met welnig voldoening.

Daarom is levensvulling ook een politieke zaak. Daarom moet de politiek zijn prioriteiten verschuiven. Daarom moeten we toe naar structuren, in de bedrijven, in de welzijnssector, in de cuiturele sector, in het ambtelijk apparaat, in het onderwijs, waarin mensen kunnen zien wat hun plaats is in het geheel,
wat ze doen en waarom het doen. Welvaart alleen, die heeft de sterili-

teit van een laboratorium.

Dacht u dat D'66 zijn succes voornamelijk heeft te danken aan zijn

redelijkheld? Daar geloof er niks van. Zeker, het realisme waarmee we te werk gaan zal mensen aanspreken, maar veel belangrijker is de hoopvolle lijn die uit onze beleldsdaden en beleldsvoornemens spreekt, belangrijker is onze, niet verwerping, maar wel relatlvering van materiele
welvaart, belangrijker is het besef dat er nleuwe normen nodig zijn die stoelen op oude waarden, zoals menselijke waardlgheld en wederzljds respect.

D’66 is nieuw op twee manieren.

Het eerste nieuwe element is het minst belangrijk. We hebben een nieuwe stijl van politiek varen. Een open politiek. We behandelen de mensen als volwassenen (er is trouwens ook veel voor te zeggen om kinderen meer als volwassenen te beschouwen), we doen niet net of we voor alle problemen een pasklare oplossing hebben, we laten zien dat een medaille twee kanten heeft, we geven toe dat ook de oplossing die niet de onze is enige waarde kan hebben.

Het tweede nieuwe element, daar gaat het echt om. D'66 wil het begrip rechtvaardigheid nleuwe inhoud geven.
Zorgen voor mensen wordt werken met mensen aan een betere toekomst voor ons allen. Recht op een deel van de schaarser wordende werkgelegenheld kan net zo belangrijk zijn als recht op een uitkering. Het recht van de generatie na ons om straks te leven op een wereld die niet door onze handelwljze nu een vullnlsbelt is geworden, is even reeel als ons recht om schone lucht te ademen en schoon water te drinken.

Wat gisteren recht was, kan vandaag in onrecht zijn veranderd. Uitkeringen aan werklozen kunnen gisteren een voorrecht zijn geweest en morgen een middel zijn om iemand uit een zinvolle baan te weren.

Tegen liberalen zou ik willen zeggen: julie hebben In de 19de eeuw zoveel gedaan voor de ontplooling van de mensheld, door vrijheld van onderzoek en onderwljs te bevechten. Doe nu de volgende stap en erken dat nieuwe rechtvaardigheid eist dat we de nadelen van technologische ontwikkelingen onder ogen zien.

Tegen socialisten zou ik willen zeggen: jullie hebben in deze eeuw zoveel gedaan

voor de totstandkoming van de verzorgingsstaat. Werk nu mee aan een oplossing van het dilemma van de verzorgingsstaat: de spanning tussen verzorgd worden en eigen verantwoordelijkheid dragen. Ook dat is een onderwerp van nleuwe rechtvaardigheid.

Ult de grondslagendiscussies in de partij zijn twee dingen duidelijk geworden.

a) D'66 rust op zeer degelijke grondslagen, zeker niet van mindere kwallteit dan die van socialisten, liberalen of christen-democraten.
b) Het heeft geen nut daar een klassiek beginselprogramma uit op te bouwen en neer te schrijven. Opgeschreven beginselen maken weinig duidelijk

en verhullen veel.

Ik ben er een voorstander van dat we van tijd tot tijd over onze grondslagen praten, en dat we het resuitaat van die gedachtenwisseling in aktie omzetten. De beroemde actiebeginselen van Jan van Loon dus. Maar iets vastleggen?

Hoeveel zou er in de beginselprogramma's van socialisten, liberalen en chrlsten-democraten staan waar we het niet mee eens zijn? Waarschijnlijk weinig. En hoeveel in de praktijk geheel verschillende partijen zijn gegrond- vest op identieke christelijke uitgangspunten? Of socialistische? Of liberale?

Nu is één ding zekeri het is gemakkelijk om over een woord te beschikken. Een etiket. Als iemand zegt: 'ik ben socialist, dan stelt de toehoorder

zich daar iets bij voor. Het kan nog heel wat kanten uit, maar toch.
Als u zegt: lk ben D'66-er, dan volgt onmiddelijk de vraag: 'waar staat u dan voor?' U moet dan iets uitleggen. Vraagt men een VVD-er wat hij is, dan antwoordt hij: 'lk ben llberaal* De vraagsteller is daar soms mee tevreden. Is hij dat niet, vraagt hij door, zegt hij: waar staat u dan voor?', dan moet de liberaal ook iets uitleggen.
En dat is dan Ineens een stuk lastiger dan het voor de D'66-er is, die het gewend is te moeten uitieggen waar zijn parti] voor staat.

Ik herhaal: het is gemakkelijk om over een woord te beschikken. De woorden socialist en liberaal hebben een lange geschiedenis. Ze roepen een beeld op. En toch geloof lk dat wij het kunnen stellen zonder te beschlkken over zo'n veelomvattend woord. We kunnen zonder, als we berelken dat de woorden D'66, of het woord democraten, in Nederland een begrip wordt waarbl] men zlch automatlsch, als een Pavlovreactie, een reeks consistente, geinspireerde programma's en beleidsdaden voorstelt.

In de Verenigde Staten wekt het woord Republlkeln niet de associatie met iemand die het Koningshuis omver wil werpen, maar met een politieke partij. En ook het woord Democraat Is verbonden met een partij, zonder dat men daarbij denkt dat republlkelnen ondemocratlsch zl]n. Ik hoop dat wij berelken dat men in Nederland bij het woord democraat dlrect denkt aan D‘66, zonder te denken dat andere partijen ondemocratlscher zijn, wel bedenkend dat voor de Democraten ‘66 democratie zowel middel als doel is, zowel het bindmiddel als de essentie van alle beleldsdaden.

Misschlen moeten we onszelf vaker in plaats van D'66-ers, Democraten, of Democraten ‘66 noemen.

Dames en heren, de partijpolitiek in Nederland is op het ogenblik zo in beweging dat zlch talrijke aangrijpingspuntenaanbleden om over mogelijke regeringscomblnaties te spreken, over ongenoegen binnen de regeringspartijen, over de vele malen dat CDA en VVD het in stemgedrag met elkaar oneens zijn. Actuallteiten genoeg.

Ik heb die onderwerpen laten liggen. Zelfs enkele eenvoudige grappen, waarvoor de andere partijen zo rulmhartig de mogelijkheid bieden, heb ik binnen weten te houden.

niet om een natlonaal kabinet mogelijk te maken.

Niet uit compassle.

Zelfs niet om de heer Van Agt rode oortjes van ergernis te besparen.

Ik heb over D'66 willen spreken, omdat onze partij zich bewust moet zijn van de verantwoordelijkheld die op ons afkomt. En verantwoordelijkheld die we aan kunnen, daar heb lk geen spoor van twljfel over.

Ik meen te mogen zeggen dat wij op het ogenbllk, hoewel we geen op- geschreven beginselen hebben, toch een geloofwaardige partij in Nederland zijn geworden.' De partij die het hardst groeit, de partij die dus de grootste electorale bedreiging is, de partij die getacled moet worden.

Zijn we daar bang voor? Nee, dat zijn we niet, zolang onze progressieve politiek gekenmerkt wordt niet door enge belangenbehartlging, maar door het dienen van het algemeen belang, door vertrouwen te stellen in de bereidheld van mensen om mee te willen nadenken en mee te willen besilssen, door zwakkeren de extra kansen te bieden die ze nodlg hebben, en door fundamentele democratlsering, dat is vermenselijkinq, van

de samenleving.